

TBMM
HALKLARIN EŞİTLİK VE DEMOKRASİ PARTİSİ
GRUP BAŞKANLIĞI

Sayı : 9376

Tarih : 04.12.2024

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasına Yönelik Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifim gerekçesiyle birlikte ekte sunulmuştur.

Gereğini arz ederim. 03.12.2024

Gülüstan KILIÇ KOÇYİĞİT

DEM Parti Grup Başkanvekili

Kars Milletvekili

TBMM BAŞKANLIĞI	
Tali Komisyon	İçişleri, Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Kadın Erkek Fırsat Eşitliği
Esas Komisyon	Adalet
Tarih: 5-12-2024	Esas No: 2/2752

T B M M KANUNLAR ve KARARLAR BSK.LİĞİ
0, 4 Aralık 2024
Numara:

T B M M GENEL MURAK
0 4 Aralık 2024
No: 1541267

GENEL GEREKÇE

Eşitsizliğin her türlüünün ortadan kaldırılması ve herkesin dil, din, ırk, siyasal düşünce, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim farkı gözetmeksizin temel insan hak ve özgürlüklerinden eşit biçimde yararlanmasının evrensel bir değer olduğu kabul edilmektedir. Toplumda eşitsizliklerin en yaygın biçimlerinden biri ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sürdüren düzenlemelerden biri de Türk Medeni Kanunu’nun 187. maddesinde yer alan soyadıyla ilgili hükümdür.

Soyadı, kişinin şahsına sıkı sıkıya bağlı bir hak olmakla birlikte, yürürlükteki düzenlemelerle kadınlar evlenme veya boşanma gibi durumlarda soyadını değiştirmek zorunda bırakılmaktadır. Medeni Kanun’a göre soyadı, her durumda bir erkek üzerinden tanımlanmakta olup bu erkek kadının babası ya da eşidir. Bu durum, kadının kimliğini erkeklerin soyuyla tanımlamaya devam eden cinsiyet eşitsizliğini pekiştirmektedir. Soyadının toplumsal cinsiyet perspektifiyle ele alınmamasının kendisi zaten tartışmalı bir durumken, bu kural toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Nitekim, Medeni Kanun’un 187. maddesi, soyun erkeğe dayandığına dair bu anlayışı pekiştirerek hukuki zeminde de eşitsizliği kurumsallaştırmaktadır.

Kadının soyadı meselesi, 1995 yılında 29865/96 başvuru numaralı Ünal Tekeli-Türkiye davası ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne taşınmıştır. AİHM, 16 Kasım 2004 tarihli kararıyla Türk Medeni Kanunu’nun 187. maddesini Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne aykırı bularak Türkiye aleyhine ihlal kararı vermiştir.

Anayasa Mahkemesi de 22 Şubat 2023 tarihli ve E: 2022/155, K: 2023/38 sayılı kararıyla Türk Medeni Kanunu’nun 187. maddesini iptal etmiş, iptal kararının Resmî Gazete’de yayımlandıktan dokuz ay sonra yürürlüğe girmesine karar vermiştir. Bu karar, 28 Nisan 2023 tarihinde, 32174 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Benzer şekilde, kadının nüfus kütüğünün evlilikle eşinin kütüğüne nakledilmesi ve boşanma durumunda yeniden eski kütüğüne dönüşmesi uygulaması da cinsiyet eşitsizliğini derinleştiren başka bir örnek teşkil etmektedir.

Anayasa Mahkemesi’nin Türk Medeni Kanunu’nun 187. maddesini iptal kararı, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Mahkeme, evli kadınların soyadını eşitlik ilkesine aykırı şekilde yalnızca eşlerinin soyadını alarak veya eşlerinin soyadı önünde önceki soyadlarını kullanarak belirleyebilmesini öngören düzenlemeyi, erkeklere sağlanan

haklarla karşılaştırıldığında cinsiyet temelinde ayrımcılık içerdği gerekçesiyle Anayasa'ya aykırı bulmuştur. Bu karar, kadınların kimlik haklarına yönelik sistematik eşitsizliklerin giderilmesi yolunda bir adım atılmasını sağlamış, evlilikte soyadı kullanımında kadınların eşit ve özgür bir şekilde karar verebilmesi için yasal dayanak oluşturmuştur. Karar doğrultusunda, TBMM'nin sadece bu düzenlemeyi değil, soyadıyla ilgili tüm kanun maddelerini toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun hale getirecek kapsamlı bir reform yapması beklenmekte idi.

Anayasa Mahkemesi kararının ardından, TBMM'nin yeni bir düzenleme yapma süresi 28 Ocak 2024'te dolmasına rağmen Kasım ayında Adalet Komisyonu'na 2/2258 esas sayısıyla gelen ve kamuoyunda 9. yargı paketi olarak bilinen kanun teklifinin 15. maddesinde iktidar, kadının soyadına dair bir düzenleme yapmaya çalışmıştır. Türk Medeni Kanunu'nun 187. maddesinin şu şekilde değiştirilmesi teklif edilmiştir: "Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır. Şu kadar ki; kadın evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Kadının soyadı, kendi soyadı ile önceki kocasının soyadından oluşuyorsa kadın bu soyadlarından sadece birisini evleneceği kocasının soyadının önünde kullanabilir."

Oysa maddenin önceki hali ile kanun teklifindeki öneri arasında anlam ve sonuç bakımından bir değişiklik olmayıp, Anayasa Mahkemesi kararına uygun bir değişiklik teklif edilmemiştir. Anayasa Mahkemesi'nin kararını tamamen işlevsiz kılan, kararın amaç ve gerekçelerine aykırılık taşıyan bir düzenleme yapılarak iptal edilen yasa maddesi yeniden yasalaştırılmak istenmiştir. Özetle, verilmiş karara rağmen "Kadın kendi soyadını kullanamaz" denmeye devam edilmiştir.

Pakette teklif olunan maddenin gerekçesi: "Anayasamızın 41. maddesinde ailenin Türk toplumunun temeli olduğu kabul edilmektedir. Ailenin önemi değerlendirildiğinde, anne ve babanın ayrı ayrı soyadı kullanmaları, çocuk üzerinde olumsuz etkiler doğurabilecek, çocuğun hangi soyadını kullanacağı ayrı bir tartışma konusu haline gelecektir. Bu durum, Türk toplumunun temeli olan aile bütünlüğüne zarar verebilecektir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilen kanun hükmü yeniden düzenlenerek evlenen kadının kocasının soyadını alacağı, ancak dilerse kocasının soyadının önünde önceki soyadını da kullanabileceği, kadının soyadı, kendi soyadı ile daha önceki kocasının soyadından oluşuyorsa bu soyadlarından sadece birisini evleneceği kocasının soyadının önünde kullanabileceği hüküm altına alınmaktadır." şeklindedir.

Bu gerekçe, son 20 yıldan fazladır muhafazakâr politikalarla kadını yalnızca “aile” kurumunun içine sıkıştırmayı amaçlayan, kadını tek başına ve eşit bir birey olarak görmeyen AKP iktidarının özeti niteliğindedir. Bu zihniyet, iktidarı süresince kadınların yasal ve toplumsal kazanımlarını hedef alırken bir yandan da değişen zaman ve kadınların mücadelesi sonucu elde edilen kazanımları yasal güvenceye almayarak kadın düşmanı politikalarını sürdürmektedir.

Muhalefetin etkin bir şekilde bu teklife karşı çıkmasıyla yasa maddesi Genel Kurul’da teklif metninden çıkarılmıştır. Ancak hâlâ Anayasa Mahkemesi kararının gereği yerine getirilmemiş, gerekli düzenleme yapılmamıştır. Anayasa’nın yürürlükteki 10. maddesi, "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin yasalar önünde eşittir" ilkesini düzenlemektedir. Kadın erkek diye ayırım gözetilmeden herkesin eşit haklara sahip olduğunu garanti eden bu maddeye göre, devlet bu eşitliğin hayata geçirilmesini sağlamakla yükümlüdür. Ancak mevcut düzenlemeler, bu yükümlülüğün gereği olarak eşitlikçi bir zemin oluşturmayı başaramamıştır.

Bunun yanı sıra, iktidarın Anayasa Mahkemesi kararının lafzına ve ruhuna aykırı yeni bir düzenleme teklif etmesi de yine mümkündür. Yapılması gereken, işbu kanun teklifindeki düzenlemenin yapılarak kadınların kendi soyadını tek başına kullanması ve aynı zamanda kadınların kütükte kendi kaydını koruması veya yeni bir aile kütüğü açılmasının mümkün hale getirilmesidir.

MADDE GEREKÇELERİ

MADDE 1 – Anayasa Mahkemesinin 22/2/2023 tarihli ve E: 2022/155; K: 2023/38 sayılı kararıyla, Türk Medeni Kanununun 187. maddesi iptal edilmiş ve iptal kararının Resmî Gazete’de yayımlanmasından başlayarak dokuz ay sonra yürürlüğe girmesine karar verilmiştir. Söz konusu iptal kararı, 28/4/2023 tarihli ve 32174 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

Kararda, evlenmeden önceki soyadının evlendikten sonra da tek başına kullanılması bağlamında kadın ve erkek arasında kuralla öngörülen farklı muamelenin eşitlik ilkesini ihlal ettiği sonucuna ulaşılmış ve ilgili kuralın Anayasa’ya aykırı olduğuna ve iptaline karar vermiştir. Madde değişikliği ile Anayasa Mahkemesinin iptal kararı doğrultusunda kadının evlenmeden önceki soyadını evlendikten sonra da tek başına kullanabilmesi öngörülmüştür.

MADDE 2 – Madde değişikliği ile Anayasa’nın eşitlik ilkesine uygun şekilde çocuğun soyadı ebeveynleri tarafından ortak belirlenmesi öngörülmüştür.

MADDE 3 – Kadının evlendikten sonra; kütük kaydı, bağlı olduğu il ve ilçe, mahalle ve köy de kendisinin onayı alınmaksızın eşinin kimlik kaydına geçmektedir. Kadının evlilikten önceki soyadını tek başına kullanamaması kuralında olduğu gibi evlendikten sonra eşinin kütüğüne geçmesi eşitlik kuralına aykırıdır. Madde değişikliği ile Anayasa’nın eşitlik ilkesine uygun şekilde aile kütüğünün taşınması veya yeni bir kütük açılması öngörülmüştür.

MADDE 4 – Yürürlük maddesidir.

MADDE 5 – Yürütme maddesidir.

**TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN SAĞLANMASINA YÖNELİK BAZI
KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN TEKLİFİ**

MADDE 1 – 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 187. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“MADDE 187- Eşler kendi soyadlarını korurlar. Ancak evlenmeden önce eşlerden her biri evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla; eşinin soyadını veya her ikisini birden kullanabilir.”

MADDE 2 – 4721 sayılı Kanunun 321. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“MADDE 321- Çocuk, ana ve babanın soyadları ortak ise o soyadını alır. Ana ve babanın farklı soyadları kullanması durumunda ana ve babanın ortak kararıyla soyadlarından birini alır ve 18 yaşına geldiğinde bir yıl içerisinde diğer soyadını seçme hakkına sahip olur.”

MADDE 3 – 25/4/2006 tarihli ve 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununun 23. maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“(2) Eşler kendi kaydını korur. Ancak evlenen kadın veya erkeğin talebi üzerine kaydı eşinin hanesine taşınabilir veya eşler için yeni bir aile kütüğü açılabilir. Kaydını değiştirenler dilediklerinde eski aile kütüklerine dönebilir. Ana ve babanın farklı aile kütüklerinde olmaları halinde doğan çocukların hangi kütükte yer alacağı eşler tarafından ortak kararla belirlenir.”

MADDE 4 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 5 – Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür.